

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Маркарян Марина Валеріїна

ORCID ID: 0000-0001-6880-1662

старший викладач кафедри теорії та історії права
*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Україна*

Досі питання класифікації функцій держави у юридичній науці залишається дискусійним, висловлюються різноманітні підходи щодо їхнього поділу, що пояснює існування безлічі класифікацій функцій держави. Зазвичай виділяють наступні критерії та види функцій держави:

1. За темпоральним критерієм (за тривалістю їх дії):

1) **постійні (сталі)** – це такі, які держава здійснює постійно, на всіх етапах свого розвитку, одночасно можна говорити про важливість таких функцій і направленість переважно на все суспільство або на реалізацію широкомасштабних завдань.

До постійних відносять такі функції: політична, соціальна, економічна, функція оборони країни, охорони правопорядку (наприклад, у ст. 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2011 р. зазначено, що державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності тощо здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління та контролю) [1];

2) **тимчасові** – це такі, які направлені на розв'язання якихось нових викликів, що спричинені певними специфічними умовами, вони зазвичай мають несистемний і короткостроковий характер.

Це можуть бути такі: боротьба зі стихійними лихами, епідеміями, введення надзвичайного стану, встановлення особливого правового режиму на певній території тощо (наприклад, згідно зі ст. 8 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» у межах захисту виборчих прав громадян України державою під час проведення виборів Президента України, народних депутатів України, всеукраїнського референдуму голосування громадян України на тимчасово окупованій території не організовується і не проводиться, проте такі особи мають право реалізувати своє право голосу шляхом зміни місця голосування без зміни виборчої адреси) [2].

2. У залежності від напрямку державної політики (за територіальною спрямованістю):

1) **внутрішні** – це такі, які здійснюються в межах території держави та направлені на вирішення завдань, які стосуються аспектів життя суспільства у різноманітних сферах.

До внутрішніх належать такі: економічна, політична, соціальна, екологічна, функція оподаткування і фінансового контролю, культурна, функція забезпечення режиму законності і правопорядку тощо.

Якщо розглянути функцію оподаткування і фінансового контролю, то варто згадати передусім ст. 67 Конституції України, де зазначається, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом – це обов'язок людини, для виконання якого держава створює сприятливі

умови (нормативно-правову базу, систему уповноважених органів, певні важелі впливу – заохочення та примус) і тим самим виконує дану функцію [3]. Також у ст. 1 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. вказується, що за допомогою саме цього нормативно-правового акту регулюються відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, визначається вичерпний перелік податків та зборів, порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [4];

2) **зовнішні** – це такі, що направлені на реалізацію зовнішньої політики держави у стосунках з іншими державами, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, світовим товариством загалом та передусім передбачають досягнення цілей і задач, які стоять перед нею на міжнародній арені.

До них належать такі функції: політична (участь у міжнародних політичних інституціях), економічна (укладення торговельних міжнародних угод), дипломатична (встановлення та підтримання дипломатичних відносин, захист власних громадян на території іноземної держави), культурна (участь у збереженні та відновленні пам'яток світової культури), інформаційна (вільний доступ до інформації та обмін нею між країнами), оборони країни (облаштування державних кордонів та встановлення спеціальних правил його перетину), співробітництва (участь у різних міжнародних проектах та програмах), підтримка міжнародного миру та світового правопорядку (участь у миротворчих операціях, участь в організації «Інтерпол», боротьба з міжнародним тероризмом), захист суверенітету (відстоювання державних інтересів на міжнародній арені).

Переважна більшість зовнішніх функцій держави реалізується саме за допомогою системи органів зовнішніх зносин. Так, у ч.10 п. 2 ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. – однією із основних засад зовнішньої політики нашої держави є забезпечення захисту прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [5].

3. У залежності від їхнього соціального призначення (від пріоритетності):

1) **основні (головні)** – це такі, які направлені на розв'язання найважливіших та найзагальніших проблем, а також на досягнення якихось важливих результатів, вирішення стратегічних завдань і цілей, які постають у конкретному історичному періоді.

До них відносять такі: функції оборони, підтримання зовнішніх відносин, охорони правопорядку, економічна, екологічна, соціальна, правоохоронна тощо (наприклад, відповідно до преамбули Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів) [6];

2) **неосновні (додаткові, похідні)** – це такі, які мають обмежений характер, тобто стосуються лише вузької сторони суспільного життя, виконуються відповідними окремими державними органами та є складовими елементами основних функцій. Здебільшого вони мають супроводжувальний, допоміжний або обслуговуючий характер.

До них відносять такі: управління персоналом, матеріально-технічне забезпечення та управління майном, реалізація бюджетної справи і

бухгалтерського обліку, фінансовий контроль, охорона державної та військової таємниці, зміцнення збройних сил, організація та підтримка військового обладнання тощо (наприклад, відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р. з метою захисту національної безпеки України наша держава здійснює комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативних заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв) [7].

4. У залежності від сфери суспільного життя (за об'єктом впливу):

1) **економічна** – це функція, яка полягає в тому, що держава регулює сферу економічних відносин, створює умови для розвитку виробництва, захисту та розвитку різних форм власності, сприяє підприємницькій діяльності, встановлює систему оподаткування, формує державний бюджет, здійснює довгострокове планування та прогнозування економічного розвитку країни та ін. (наприклад, у Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. визначаються правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва) [8];

2) **соціально-гуманітарна** – це функція, яка характеризує напрями діяльності держави щодо забезпечення кожній людині належних умов життя, подолання бідності, нерівності і зростання безробіття, додаткового захисту малозабезпечених верств населення, створення належних умов для реалізації громадянами права на працю, здійснення пенсійного забезпечення, розвиток системи охорони здоров'я, закладів освіти тощо (наприклад, згідно зі ст. 4 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. охорона здоров'я визнається пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних чинників виживання та розвитку народу України) [9];

3) **політична** – це функція, яка пов'язана з діяльністю держави щодо створення умов для формування і функціонування державної влади на умовах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову, на засадах демократії та верховенства права; регулювання сфери політичних відносин, зокрема що стосується існування легальної опозиції та вільного існування політичних партій в межах закону, забезпечення народовладдя; охорону законності та правопорядку, прав і свобод людини; забезпечення вільного волевиявлення громадян; попередження міжнародних та релігійних конфліктів, дотримання і задоволення інтересів не тільки більшості населення, але й меншості (наприклад, у ст.ст. 1, 4 Закону України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р. держава гарантує громадянам право на свободу об'єднання у політичні партії для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів та визначає, що всі політичні партії є рівними перед законом) [10];

4) **культурна** – це функція, яка передбачає державну підтримку та фінансування культури, мистецтва, освіти, гарантування кожному свободи літературної, художньої, наукової, технічної творчості, охорону інтелектуальної власності (наприклад, статтею 4 Закону України «Про культуру» від 14.12.2010 р. визначається, що держава створює умови для розвитку культури української нації, корінних народів та національних меншин України; збереження, відтворення та охорони історичного середовища; естетичного виховання громадян, передусім дітей та юнацтва; розширення культурної інфраструктури села; охорони, заохочення та підтримки культурного розмаїття як одного з найважливіших чинників сталого розвитку держави) [11];

5) **екологічна** – функція, яка направлена на здійснення державою комплексу заходів щодо охорони і забезпечення раціонального використання природного середовища, забезпечення екологічної безпеки суспільства (наприклад, у преамбулі Закону України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. йдеться, що державою спільно з підприємствами, установами, організаціями і громадянами здійснюються заходи щодо охорони, науково обґрунтованого, невиснажливого використання і відтворення тваринного світу в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь України) [12].

Поділ функцій держави на види та групування їх у різні класифікації досить відносний, оскільки доволі часто вони дублюються у тому чи іншому переліку, інколи одну й ту ж функцію не можна однозначно віднести лише до одного виду. Крім того, зі зміною суспільних відносин, їхнім урізноманітненням, ускладненням змінюється зміст, обсяг та характеристика функцій держави.

Список використаних джерел:

1. Про захист економічної конкуренції (Закон України). № 2210-III. (2011). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України (Закон України). № 1207-VII. (2014). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.
3. Конституція України. № 254к/96-ВР. (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Податковий кодекс України. № 2755-VI. (2010). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики (Закон України). № 2411-VI. (2010). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
6. Про охорону навколишнього природного середовища (Закон України). № 1264-XII. (1991). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
7. Про державну таємницю (Закон України). № 3855-XII. (1994). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>.
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Закон України). № 4618-VI. (2012). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я (Закон України). № 2801-XII. (1992). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
10. Про політичні партії в Україні (Закон України). № 2365-III. (2001). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>.
11. Про культуру (Закон України). № 2778-VI. (2010). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
12. Про тваринний світ (Закон України). № 2894-III. (2001). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.